

Hur nordiskt är Baltikum?

och

Svensk kultur sedd utifrån

Rapporter från Stockholms två första skandinavistsymposier

Rapportör: Kristoffer Holt

Initiativtagare: Martin Kylhammar och Jean-François Battail

Innehållsförteckning:

Förord av Martin Kylhammar och Jean-François Battail 3

Symposium: "Hur nordiskt är Baltikum?" 5

1. Inledning 5

2. Hur nordiskt är Baltikum? 6

2.1 De problematiska begreppen "Norden" och "Baltikum" 7

2.2 Historiska perspektiv 9

Vikingatid och tidig medeltid 10

Tyska orden och Hansan 11

Den gamla svensktiden – "vana hea Rootsi aeg" 11

2.3 Skandinavistiken i Baltikum 13

Lettland 13

Litauen 14

Estland 15

2.3 Nordisk forskning om Norden och Baltikum 16

2.4 Baltisk forskning om Norden 18

3. "How Nordic are the Baltic States?" 18

4. Presentation av de medverkande 21

Program 23

Symposium: "Svensk kultur sedd utifrån" 25

1. Inledning 25

1.1 Bakgrund 25

1.2 Syfte 25

2. Svensk kultur sedd utifrån 26

2.1 Sverige och Europa 27

2.1.1 Östersjöregionen 27

2.1.2 Europeiska Unionen och EMU 29

2.2 Om skandinavister och skandinavistiken 31

2.2.1 Det intellektuella utbytet 31

2.2.2 Svenskan och de små språken 32

2.3 Perspektiv på Sverige 34

2.3.1 Återupptäckt 34

2.3.2 Om folkhem och lyriska civilingenjörer. 35

3. Sammanfattning 37

4. Swedish Culture - A view from the outside. 38

5. Presentation av föredragshållare 40

Program 42

Förord

Den professionella skandinavistiken finns företrädd i nästan alla Europas länder. Var tredje år arrangerar vi Stockholms skandinavistsymposium. Det äger alltid rum i Riksdagshuset, i förstakammarsalen. Riksbankens Jubileumsfond har alltid med engagemang stött symposierna och Svenska Institutet har ställt upp med sitt eminenta nätverk. Vid det andra symposiet gjordes också stora insatser av medarrangörerna Södertörns högskola och Tartu universitet. Unga och äldre skandinavister från det nya stora Europa har lärt känna varandra under dessa symposier, kulturerna har tagit ett litet steg mot insikten av nyttan och glädjen av att samverka, nyfiket intressera sig.

Att samla Europas skandinavister har vi sett som ett viktigt bidrag till den mellanfolkliga förståelsens tillväxt. Bilden av oss själva konstrueras ständigt i det sociala rummet, omförhandlas och påverkas av inhemska krafter, men också i allra högsta grad genom ständig dialog och konfrontation med omvärlden. Mötet med de utländska skandinavisterna bidrar till att göra oss mer uppmärksamma på vår egenart, liksom våra gäster fått skarpare blick för sina egna kulturer genom studiet av det främmande Skandinavien.

Den europeiska skandinavistiken är, när den är som bäst, präglad av ett samnordiskt perspektiv. Den utomstående betraktaren har inte råd med en snäv specialisering. Detta är förstås ibland en svaghet, men också en styrka då skandinavisterna inte är bundna vid ett enskilt land, utan problematiserar det nordiska och urskiljer gemensamma skandinaviska kulturdrag. Den här typen av forskning uppmärksammas inte alltid i Norden, till dels på grund av att den skrivs på språk som i Sverige används allt mindre, till exempel franska eller tyska. Symposierna är ett led i att göra denna forskning mer bekant i Norden. I det sammanhanget kan det vara värt att påpeka att Stockholms skandinavistsymposier sannolikt är de största internationella symposier i Sverige där arbetspråket är skandinaviska.

Till sist och kanske viktigast. Stockholms skandinavistsymposier skapar ett nytt nätverk, för samman skandinavister från hela Europa som tidigare inte känt, ja kanske inte en gång känt till varandra. Den nya mötesplatsen fungerar därför som en vitamininjektion för den skandinavistiska forskningen. Till detta kommer att detta nätverk är en eminent och hittills alltför outnyttjad resurs för ett Sverige i den europeiska gemenskapen. I Europa lever tiotusentals människor utbildade i skandinaviska språk och kulturer, verkar lektorer, docenter

och professorer vid nästan alla stora lärosäten. Att lära känna några av dem är att öppna en dörr till Europa.

Stockholms skandinavistsymposium har hittills genomförts två gånger. Det första hade temat "Svensk kultur sedd utifrån". Under det problematiserade vi svenska och utländska bilder av en svensk nationell identitet. Det andra hade temat "Hur nordiskt är Baltikum?". Under det belystes de baltiska staternas dramatiskt förändrade situation och vägar mot ett nytt, större Norden drogs upp. Här är rapporten om vad som sades under dessa två symposier.

Martin Kylhammar
Linköping

Jean-François Battail
Paris

Symposium: "Hur nordiskt är Baltikum?"

1. Inledning

Den 21-22 augusti 2006 hölls det andra internationella skandinavistsymposiet i Sveriges riksdag, förstakammarsalen. De medverkande kom från Norge, Sverige, Estland, Lettland och Litauen och symposiet lockade ett sjuttioal gäster varav flera även kom från andra länder. Under symposiet hölls föredrag av svenska forskare och forskare verksamma inom skandinavistiken i Baltikum och det fördes i anslutning till presentationerna även diskussioner med åhörarna. I denna rapport kommer några av de viktiga teman och diskussionspunkter som behandlades under symposiet att lyftas fram.

Under det första skandinavistsymposiet som hölls i Stockholm 2003 framhölls vikten av att skapa en gemensam plattform för möten mellan skandinavier i olika länder.¹ Att ordna ett uppföljande symposium syftade till att erbjuda en återkommande mötes- och diskussionsplats för skandinavistiska frågor. Initiativtagare, även till det andra symposiet var Martin Kylhammar, professor på Tema K, Linköpings Universitet och professor Jean François Battail (Linköpings och Tartus universitet) i samarbete med Riksbankens Jubileumsfond, Södertörns högskola och Skandinavistika vid University of Tartu. Bakgrunden ligger i en önskan att lyfta fram några centrala teman i de baltisk-nordiska förbindelserna: villkoren för det ekonomiska utbytet och de kulturella och politiska kontakterna samt frågor om identitet och tillhörighet. Språkliga minoriteter har alltid satt sin prägel på de baltiska länderna, och en viktig fråga för symposiet var hur detta påverkat mentaliteter och lojaliteter fram till våra dagar. De senaste decennierna har förutsättningarna för det kulturella samarbetet förändrats. Samtidigt verkar de nordiska länderna sväva i okunnighet om Baltikum och utvecklingen efter år 1990. En särskild och betydelsefull aspekt av detta är den baltiska skandinavistiken som överlevde den sovjetiska tiden och som idag vitaliserats och har blivit ett populärt ämne bland unga studenter i de baltiska länderna.

Initiativtagarna har haft två huvudsyften i åtanke med symposiet: ett teoretiskt och ett praktiskt. Det teoretiska gällde att få en mångsidig belysning av frågan om det nordiska Baltikum, och inte minst att identifiera viktiga teman i de kulturella och vetenskapliga relationerna. Det praktiska syftet var att så långt som möjligt motverka de olika hinder som försvårar det intellektuella utbytet mellan Baltikum och övriga nordiska länder genom etablerandet av ett brett, stornordiskt nätverk av kontakter mellan forskare och studenter i hela regionen.

¹ "Svensk kultur sedd utifrån" 16-17 maj 2003, Sveriges riksdag, förstakammarsalen.

2. Hur nordiskt är Baltikum?

Det har hänt mycket på många områden i de baltiska länderna sedan Sovjetunionens sammanbrott 1991. Thomas Lundén talade om en tydlig "förändring i mentalitet och kultur" som är "svårare att mäta än skyskraporna i Tallinn, ölbarerna i Riga, det futuristiska köpcentret i Kaunas och flygtrafikens totala omriktning från Moskva mot Skavsta, Köpenhamn, Frankfurt och Dublin."² Förändringen gäller inte minst kontakten mellan människor i de olika länderna. Under Sovjettiden var alla förbindelser strikt reglerade, formaliserade och skedde under överinseende av den Sovjetstyrda ledningen. Nu präglas kommunikationen av jämlikhet, öppenhet, oräddhet och målmedvetenhet. Sverige hade – tack vare det omdiskuterade erkännandet av Sovjetunionens ockupation av de baltiska staterna – fått ett försprång gentemot andra länder på det diplomatiska området. Det fanns ett stort intresse för Baltikum i Sverige och Sverige kom också att spela en viktig roll för den fortsatta utvecklingen i regionen. Genom bistånd och kontakter mellan bl a Svenska Institutet och de baltiska lärosätena började kontaktnätverk byggas upp och ett samarbete ta form under 90-talet. Det var inte alltid problemfritt: stora misstag gjordes från nordiskt håll och det uppstod kulturkrockar, men grunden lades till bestående vänskaprelationer och nätverk som utvecklats och består. Men har länderna blivit mer "nordiska" sen frigörelsen? Är det självklart att de baltiska länderna vill bli mer nordiska? Och av vem och ur vems perspektiv avgörs de baltiska ländernas eventuella nordiskhet?

Om man studerar vad svenska tidningar skriver om de baltiska länderna kan man få en ganska bra bild av hur "nordiskt" Baltikum anses vara från en svensk horisont, åtminstone i pressen. Frågan är viktig eftersom den bild som skapas av Baltikum i pressen visar vilken benägenhet det finns från den nordiska sidan att även inkludera de baltiska grannstaterna i den egna kultursfären, alltså hur nordiskt man är beredd att låta Baltikum vara från svensk sida. Kristel Käärames har gjort en studie av hur de svenska tidningarna beskrev Estland under 2004, året för Estlands inträde i EU. Hennes resultat är nedslående – "Medierna ökar inte samförståelsen mellan länderna", menade Käärames.³ Rapporteringen var ensidig och reproducerade ett begränsat antal teman och synvinklar som snarare kan sägas befästa en gammal uppdelning mellan "vi och dom", mellan "öst och väst", än att motverka detta genom att sprida kunskap och initierade analyser av tillståndet i de baltiska länderna. Järnridån upprätthålls på sätt och vis fortfarande i de svenska tidningarna. Kanske mer än av illvilja

² Lundén, Thomas "Den baltiska omvandlingen åren runt 1990 och Nordens roll" 22.8.2006

³ Käärames, Kristel "Hur nordiskt är Baltikum" 22.8.2006

beror detta på en okunskap om de Baltiska länderna från svensk sida, en tendens att fokusera på sådant som den stora välståndsklyftan mellan länderna och att man fortfarande inte gjort sig kvitt bilden av de baltiska länderna som gamla "östländer".

Men hur fruktbara är egentligen begrepp som "öst" och "väst", "norden" och "Baltikum"? Symposiet kom på ett konstruktivt sätt mer att handla om en problematisering av grundfrågan "Hur Nordiskt är Baltikum?" än på att besvara den. Vad menas egentligen med de begrepp vi använder för att koppla ihop vissa länder med varandra? Hur motiverar man inkludering och exkludering av länder i sådana begrepp och hur har användningen av dem förändrats över tid?

2.1 De problematiska begreppen "Norden" och "Baltikum"

"Hur nordiskt är Baltikum?". Den här raka och till synes enkla frågan är nog faktiskt svårare att besvara än man i förstone kan tro, för vad står egentligen "nordiskt" för, i vilket eller vilka avseenden vore Baltikum nordiskt, och vad omfattar "Baltikum" – och hur har inte de här begreppen utvecklats och förändrats över tid?⁴

Det rådde stor enighet bland symposiedeltagarna om att begreppen "Norden", respektive "Baltikum" är problematiska. Madis Kanarbik inledde sitt anförande med att ställa frågorna: "Hur baltiskt är Baltikum?" och "Hur nordiskt är Norden?". Svaren på de frågorna beror helt på vilket perspektiv man har: för en fransman ter sig Norden verkligen som en enhet "med en gemensam identitet som troligen kan anses vara ganska lik även Estland och Baltikum." – något Jean-François Battail även bekräftade i ett senare anförande. Men ser man på saken från "Norden" så framstår skillnaderna mellan de nordiska länderna som ganska stora. Denna problematisering var en tråd som flertalet deltagare senare plockade upp i sina föredrag och i diskussioner. Thomas Lundén sammanfattade en rad "honnörsord" som ofta knyts till begreppet "Norden": "...demokrati, relativ jämställdhet mellan kvinnor och män, öppna och vaga klassgränser, goda inbördes grannstatsrelationer, relativ språkgemenskap med överlappande minoriteter, inbördes fred under snart 200 år."⁵ Men att tala om en grupp länders samhörighet med den gemensamma beteckningen "Norden" kan också sägas vara godtyckligt eftersom det egentligen saknas objektiva kriterier som motiverar en sammankoppling av de länder som brukar räknas in i begreppet. Battail, som även tidigare diskuterat frågan "Hur Nordiskt är Norden?" pekade på de "nordiska" ländernas stora inbördes

⁴ Jansson, Torkel "Baltikum och Norden – något om den sociokulturella bakgrunden" 21.8.2006

⁵ Lundén, Thomas "Den baltiska omvandlingen åren runt 1990 och Nordens roll" 22.8.2006

olikheter vad gäller både språk, kultur historia och inte minst geografiska aspekter.⁶ Toomas Lapp menade att begreppet "Norden" är en konstruktion som kommit till under senare delen av 1800-talet. Torkel Jansson framhöll att begrepp som "nordisk", "nordism" och "nordbo" främst hade mening som ett sätt att "hålla samman" under andra världskriget. Själva ordet "Norden" som beteckning på fem nordeuropeiska länder fanns till exempel inte med i Nordisk Familjebok förrän 1953. Stig Örjan Ohlsson frågade sig hur *svensk* han själv som *skåning* egentligen kunde vara.⁷ Även de enskilda nationella identiteterna inom de större begreppen "Norden" respektive "Baltikum" är således inte helt självklara utgångspunkter för diskussioner om vad som kan sägas vara gemensamt.

"Baltikum" är på samma sätt inte en självklar eller given kategori länder visade Torkel Jansson med en genomgång av hur begreppet definierats i svenska uppslagsböcker från olika tider. Själva ordet "Baltikum" fanns inte med i SAOB från sena 1890-talet, men däremot ordet "baltisk", vilket betydde något "som tillhör eller har avseende på Östersjön eller länderna omkring densamma, särskilt ryska östersjöprovinserna."⁸ Vad som räknas in i olika regionbeteckningar skiftar från tidpunkt till tidpunkt: sådana begrepp måste därför betraktas som "elastiska" – som ett dragspel – snarare än som statiska oföränderliga enheter. Som illustration kan här nämnas diskussionen om Baltikum tillhör "öst" eller "väst". Toomas Lapp uttryckte problemet såhär: "Medan estländare själva drar gränsen längs Peipussjön i öst och själva hamnar i väst verkar våra skandinaviska grannar dra gränsen i Östersjön – alltså så att Estland hamnar i öst."⁹ Hur man har klassat dessa länder (i termer av öst/väst) har också skiftat med åren, visade han. De tre länderna Estland, Lettland och Litauen har väldigt skilda identiteter: historiska, kulturella, språkliga och även religiösa. Den region som kallas för Baltikum är och har varit en brytningspunkt mellan protestantism, ortodoxi och katolicism, mellan Nordeuropa och Mellaneuropa, mellan öst och väst och utgjorde som "randstater" under ett halvsekel på 1900-talet gräns mellan den demokratiska och den kommunistiska världen. Länderna har stått under olika stormakters inflytande under olika perioder av sin historia vilket har satt sina spår i de enskilda ländernas kultur och självmedvetande. "Svensktiden" har lämnat sina bestående avtryck i den estniska historien, men Litauen var aldrig under svenskt herravälde.

I anslutning till diskussionen om begreppen "Norden" och "Baltikum" kan

⁶ Battail, Jean François (1992) "Hur Nordiskt är Norden?" i Språk i Norden 1992 : årsskrift för Nordisk språksekretariatet och språknemndene i Norden

⁷ En fråga som anknyter till det tidigare dialektologiska verket *Skånes språkliga försvenskning* (1978-79) Lund: Ekstrand

⁸ Jansson, Torkel "Baltikum och Norden – något om den sociokulturella bakgrunden" 21.8.2006

⁹ Lapp, Toomas "Hur Nordiskt är Baltikum?" 22.8.2006

nämnas termen "Baltoskandia" som återkom frekvent under symposiet. En ung forskare vid Skandinavistika, Mart Kuldkepp (Tartu universitet) har vårterminen 2006 försvarat en stimulerande uppsats kallad "Baltoskandia och strävan efter baltiskt-skandinaviskt samarbete 1917-1942." Begreppet Baltoskandia myntades av den svenske geografen Sten De Geer (1886-1933) som ett uttryck för den geologiska och geografiska samhörigheten mellan Baltikum och övriga Norden.¹⁰ Begreppet användes även av den litauiske geografen Kazys Pakstas på trettio- och fyrtiotalen i argumentationen för en Baltisk-Skandinavisk union.¹¹ Pakstas menade att Baltoskandia existerade som en både geografisk, kulturell och även ekonomisk enhet med potential att bli en av de starkare ekonomiska makterna i världen. De baltoskandiska länderna var alla mindre stater, tillhörde den västliga kristenheten, och uppvisade gemensamma kulturella strävanden och ömsesidig sympati. Även för Tartuuniversitetets *Rektor Magnificus*, professor Edgar Kant, var talet om Baltoskandia en inspirationskälla, enligt Toomas Lapp.¹² År 1935 skrev han om de baltiska länderna som en integrerad del av Nordeuropa och om dess uppgift i tiden: "Dessa länders gemensamma stora uppgift i vår tid är att i endräkt skydda sin säregna kultur och Östersjöns frihet och öppenhet".¹³ Pakstas argument möttes från flera håll av skepsis: olikheterna mellan länderna var för stora för att det skulle gå att tala om en enhetlig region. Efter kommunismens fall har talet om Baltoskandia återupplivats – bland annat i Litauen – och står som en påminnelse om de Baltiska staternas önskan att ingå i den västeuropeiska kulturgemenskapen som fanns innan den sovjetiska eran.¹⁴ Precis som med begreppet "Norden" så beror den uppfattade baltoskandiska enhetligheten – eller avsaknaden av enhetlighet – till del på perspektivet. För en fransman som Battail går det att "känna samma stämning som i Lund och Uppsala" när han befinner sig i universitetsstaden Tartu. För andra, som Signe Kazaka, känns inte hemlandet Lettland alls nordiskt.¹⁵

2.2 Historiska perspektiv

Jean-François Battail framhöll att man historiskt sett borde kunna betrakta Östersjöområdet som en slags nordlig motsvarighet till Medelhavet, med tanke på de viktiga handels- och kommunikationsförbindelser som präglade området och den kamp om herraväldet över

¹⁰ de Geer, Sten (1928) *Das geologische Fennoskandia und das geographische Baltoskandia* Stockholm

¹¹ Pakstas, Kazys (1942) *The Baltoscandian Confederation* Chicago: Lithuanian Cultural Institute

¹² Lapp, Toomas "Hur nordiskt är baltikum?" 22.8.2006

¹³ Kant, Edgar (1935) *Estland och Baltoskandia*

¹⁴ Lundén, Thomas "Den baltiska omvandlingen åren runt 1990 och Nordens roll" 22.8.2006

¹⁵ Kazaka, Signe "Hur Nordiskt är Baltikum?" 22.8.2006

regionen och de många möten mellan olika kulturer som präglat dess historia på båda sidorna om sjön. Något sådant helhetsgrepp har dock sällan syns till i historieskrivningen som istället präglats av en tydlig uppdelning mellan öst och väst, med havet som skiljelinje, istället för som en enande faktor. Det saknas överlag, menade Battail, övergripande synteser och allmänna framställningar kring områdets gemensamma historia. Det gjordes dock en hel del historiska nedslag under symposiet.

Vikingatid och tidig medeltid

Om begreppen "Norden", "baltikum" och "baltoskandia" alla är problematiska enheter på grund av de inbördes skillnaderna mellan länderna man vill sammankoppla, så ger historieforskningen ändå en möjlighet att på ett objektivt sätt studera den kontakt som människor i de här länderna historiskt har haft med varandra. Kristel Zilmer, som disputerade år 2005 på en avhandling om de vikingatida och tidiga medeltida kontaktnäten i och omkring Östersjöbassängen presenterade sina resultat som första talare under symposiet.¹⁶ I begreppet "Norden" finns ett antagande om en historisk dominans från de nordiska ländernas sida i och runt Östersjöområdet: en ingrediens i nordbornas egna självuppfattning, nedärvd via vikingasagor och minnen av stormaktstider. En sådan självbild gör sig också påmind i titeln till detta symposium, påpekade Zilmer. Det finns visserligen fog för en sådan betoning, men en sådan fokusering på enbart de främst skandinaviska länderna ger inte en riktigt rättvisande bild av den historiska kontext som denna region var en del av. Hennes undersökning sträcker sig från år 800 till 1150 och visar på att kontakten var livlig från båda sidorna av Östersjön under vikingatiden. Invånarna i de estniska, lettiska och litauiska områdena var aktiva deltagare i det mycket viktiga kommunikationsnätverk som Östersjön utgjorde under denna period. Arkeologiska fynd visar på "kontaktfenomenet begge veier". Själv har Zilmer studerat samtida och senare narrativa källor - främst runinskrifter, skaldedikter och sagalitteratur – för att komma åt ett *nordiskt* perspektiv på kontakterna inom Östersjöområdet. Handelsrutter gick från Europa till Ryssland och vice versa via Östersjön längs kusterna och älvarna. Östersjöbassängen med omkringliggande territorier skapade således en sammanhängande kontext som knöts ihop av möjligheterna till kommunikation sjövägen. Området var en viktig "transittsone": "...det er ikke bare fra et nordisk perspektiv at vikingatiden kan kalles en

¹⁶ Zilmer, Kristel (2005) *'He Drowned in Holmr's Sea – His Cargo-ship Drifted to the Sea-bottom, Only Three Came out Alive'. Records and Representations of Baltic Traffic in the Viking Age and the Early Middle Ages in Early Nordic Sources*. Dissertationes philologiae scandinavicae Universitatis Tartuensis 1. Nordistica Tartuensis 12. Tartu: University of Tartu Press.

periode med en sterk utvendig orientasjon som medfører en imponerende utvidelse av kommunikasjonsnettverk."¹⁷ Zilmers källmaterial ger en bild av nordbornas "mentale kart" deras bild av sig själva och omvärlden. I nordbornas självbild ingick Baltikum både som kommunikationspartner och som något främmande att definiera sig själv i förhållande till.

Tyska orden och Hansan

En historisk verklighet som på allvar knyter ihop hela östersjöområdet, men som ofta förbises, är det nordtyska inflytandet i regionen under den tidiga medeltiden och i dess följe Hansan, som verkligen utnyttjade sjön för att bygga upp ett kommunikationsnätverk som inkluderade hela Skandinavien och de Baltiska områdena. Detta påpekade Snorre Karkonen-Svensson som även underströk att den största delen av östersjöområdet kristnades genom mission från nordtyskland.¹⁸ Här kan vi tala om ett gemensamt arv på båda sidorna om sjön. I hela regionen syns även inslag i samhällslivet som påverkats av att tyska handelsmän och hantverkare varit verksamma och spridit sin kultur och kunskap. Undantaget är Litauen, som har sin egen historia med närmare koppling till Polen. Det var, som Zilmer påpekade, under åren 1100-1400 som en tydlig "europeisering" av områdena runt Östersjön ägde rum. Områdena inordnades i ett katolskt värdesystem och vissa centralmaktens militära-politiska expansion ledde till en centralisering och konsolidering av maktutövningen – det feudala levnadssättet etablerades. Även Battail framhöll att medeltiden karaktäriserades av tysk, (men även svensk och dansk) expansion österut. Tyska Orden som under en stor del av perioden behärskade ett jätteområde var en maktfaktor i området som alla var tvungna att förhålla sig till. I och med Tyska ordens sammanbrott under 1500-talet och sedan reformationen lockades stormakter som Sverige, Danmark, Polen och Ryssland – med Battails ord som "gamar kring ett lik" – att ta för sig av områdena, vilket ledde till krig om kontroll över det som Tyska orden en gång behärskat.¹⁹

Den gamla svensktiden – "vana hea Rootsi aeg"

Frågan om den "gamla svensktiden" rätteligen kan kallas "god" eller inte avgjordes inte definitivt under symposiet – men frågan berördes flertalet gånger. Stig Örjan Ohlsson menade att om man fortfarande talar om "den gamla goda svensktiden" så beror det kanske mer på att

¹⁷ Zilmer, Kristel "Norden og Baltikum – og gamle kontakter i Østersjøområdet. Noen diskusjonsspørsmål" 21.8.2006

¹⁸ Karkonen-Svensson, Snorre "Att vara skandinav i Baltikum" 22.8.2006

¹⁹ Battail, Jean-François "Norden och Baltikum – något om den historiska bakgrunden" 21.8.2006

svenskarna i jämförelse med andra "storebröder" från Tyskland och Ryssland möjligen var "någorlunda uthärdliga som överhetsfolk" – men de var fortfarande överhetsfolk. Svensktiden är dessutom ett begrepp som inte kan användas om hela den region som vi avser med ordet Baltikum. Torkel Jansson gjorde, precis som Battail, en distinktion mellan å ena sidan "Östersjöprovinserna" – d.v.s. Estland, Kurland och Livland (dagens Estland och Lettland) – och Litauen å den andra. Litauens "kontinentala" historia och religion skiljer sig från de övriga baltiska staterna och lämnades därför utanför hans resonemang om Norden och Baltikum.²⁰ Litauen har heller aldrig varit under det svenska historiska inflytande som gett upphov till talet om "den gamla goda svensktiden" – eller hellre, enligt Jansson, den gamla "starka" svensktiden. Men att svensktiden lämnat synliga spår i Estland och Livland är tydligt och innebär ett arv som fortfarande lever kvar, menade Battail.²¹

Kyrkan och kyrkolagen var något som Jansson särskilt lyfte upp som ett av de tydligaste och mest varaktiga exemplen på hur den svenska maktutövningen lämnat spår i Baltikum. Den innebar bland annat tidiga ansträngningar inom utbildningsväsendet – till exempel Bengt Gottfried Forselius' och Ernst Glücks strävan att ge estniska och lettiska barn en elementarutbildning, grundandet av gymnasieskolor och omvandlingen av jesuitseminariet i Dorpat till ett lutherskt universitet – Universitetet i Tartu. Men alla reformer genomfördes inte bara av mänsklig omtanke utan kanske snarare med syfte att som herrefolk få ett grepp om majoritetsbefolkningarna i Östersjöprovinserna. Icke desto mindre blev den svenska lagstiftningen ett seglivat inslag i dessa områdens senare historia – även efter att området övertogs av ryssarna. Många av reformerna som genomfördes under svensktiden gällde fortfarande under det ryska herraväldet på 17-1800-talen. 1777 trycktes ett urval av ännu gällande kungliga svenska förordningar av Heinrich Lindfors i Reval – urvalet innehöll bland annat 122 förordningar gällande "samhällslivets alla områden". Det anmärkningsvärda är att inte en ordalydelse hade ändrats från den karolinska tiden. Tillspetsat uttryckte Jansson det som att Ryssland faktiskt hjälpt till att hålla Baltikum nordiskt genom att bibehålla viss svensk lagstiftning. De svenska kustborna i Estland och på öarna bevarade också sin svenskhet genom att identifiera sig med den svenska rättsuppfattningen – det fanns före nationalismen på 1800-talet en levande svensk bondsk konstitutionalism bland estlandssvenskarna som var viktig för identitetsskapandet.

Universitetet i det gamla tyska biskopssätet Dorpat, grundat 1632 av Gustav II Adolf, är kanske en av de viktigaste symbolerna för den gamla svensktiden som levt vidare in

²⁰ Jansson, Torkel "Baltikum och Norden – något om den sociokulturella bakgrunden" 21.8.2006

²¹ Battail, Jean-François "Norden och Baltikum – något om den historiska bakgrunden" 21.8.2006

i våra dagar. Stig Örjan Ohlsson påpekade att medan Riga var Livlands huvudstad, så var Dorpat/Tartu dess intellektuella centrum och förblev så i realiteten ända tills slutet av första världskriget då Lenin "drog den nuvarande gränsen mellan Estland och Lettland" med språkskillnader som grund.²² Vid universitetet i Dorpat som först styrdes av universitetskanslern Johan Skytte (1577-1645) studerade många svenskar under 1600-talet – Urban Hiärne (1641-1724) spenderade t ex en termin där som 14-åring, vilket uppmärksammades under en konferens om Hiärne i Tartu 2005.²³ Främst kom studenterna från Småland och även från Västergötland. Det enda universitetet i Sverige fanns då i Uppsala och hellre än att åka dit sökte sig många smålänningar till Dorpat, med siktet inställt på en karriär i Östersjöprovinserna. Arbetspråket var självfallet latin men man kan nog utgå från att "de satt och skralade på svenska på krogarna på kvällstid" menade Ohlsson. I Dorpat inrättades även den svenska hovrätten i Livland där Georg Lilia, sedermera Georg Stiernhielm var assessor från 1630-48. Det var under tiden i Estland han skrev diktverket "Hercules". Minnet av "den svenska skaldekonstens fader" lever vidare i Tartu, vilket bland annat märktes vid Stiernhielms 400-års jubileum som firades med ett symposium 1998.

2.3 Skandinavistiken i Baltikum

Lettland

Ivars Orehavs gav i sitt föredrag en inblick i undervisningen i skandinaviska språk i Lettland.²⁴ Lettlands universitet i Riga (LU) grundades år 1919, men det dröjde till 1928 innan ett lektorat i svenska inrättades vid fakulteten för filologi och filosofi. Lektoratet kom till med hjälp av svenska regeringen och tillträdde av Harry Gunnar Vallin som verkade vid universitetet till 1936. Vallin fick sällskap av professor Tor Helge Kjellin (1885 - 1984), verksam som extraordinarie professor i konsthistoria från 1929-31. 1937 ersattes Vallin av William Frej som svensklektor. 1938-40 verkade även Dag Trotzig som docent i etnologi vid samma fakultet. Det förekom ett visst intellektuellt utbyte mellan Norden och Baltikum under mellankrigstiden. Bland annat hölls symposier om Ibsen och Strindberg (1928 resp. 1930) vid fakulteten för filologi och filosofi, gästföreläsningar och ett par konferenser under 1938 i Riga som handlade om samarbete och intellektuellt utbyte mellan de studerande i Sverige och i de Baltiska länderna. I och med att Lettland ockuperades 1940 av Sovjetunionen upphörde

²² Ohlsson, Stig Örjan "Skandinavistikens ställning i Baltikum" 21.8.2006

²³ Kanarbik, Madis "Skandinavistikens ställning i Baltikum" 21.8.2006

²⁴ Orehavs, Ivar "Undervisning i Skandinaviska språk i Lettland, för det första – vid Lettlands universitet." 21.8.2006

också den skandinavistiska verksamheten vid universitetet i Riga. Det var först efter Baltikums befrielse som det blev möjligt att återuppta den skandinaviska filologin. 1990 kom utsända gästlektorer från Sverige och Norge och 1991 även från Danmark. Vid fakulteten för moderna språk kunde således en nordisk avdelning upprättas. Studenterna erbjuds på BA nivå möjlighet att studera dansk, norsk eller svensk "filologi" i kombination med engelska (50/50). Detta inbegriper språkpraktiska studier såväl som lingvistik, litteraturvetenskap och träning i översättning och tolkning.

Men även på annat håll har intresset för skandinavistik kommit till uttryck. Universitetet i Daugavpils (sydöstra Lettland) hade under en period från mitten av 90-talet till 2002 en SI-svensklektortjänst och arbetet fortsätter idag med lokala lärare och forskare. Lettlands kulturakademi(LKA) ger även kurser i lettisk-danska, lettisk-norska och lettisk-svenska kulturkontakter. Vid kulturakademin finns även språkcentret "Nordistika" som under ledning av Snorre Karkonen-Svensson anordnar olika konferenser och offentliga möten med författare och kulturpersonligheter.²⁵ Många skandinavister i Lettland, både från LU och LKA, är aktiva inom ramen för samarbetsprojektet "Balsam" som involverar ett antal nordiska, baltiska och ryska universitet och högskolor.²⁶

Litauen

Erika Sausverde berättade om skandinavistikens ställning i Litauen, där hon varit med om att bygga upp verksamheten, inte minst som grundare av den Skandinaviska institutionen vid Vilnius universitet. I början av 90-talet var man mycket ambitiösa i arbetet med att utveckla undervisningsprogram och kursverksamhet och man lyckades skapa en god miljö för högklassig akademisk utbildning. Grunden för verksamheten var nordisk filologi med inriktning på både språk och litteratur. Man erbjuder studenterna fyra års utbildning i Nordiska språk (som även inbegriper studier i litteratur) och har en tvåårig magisterutbildning samt doktorandkurser. Totalt är det cirka 100 studenter från olika ämnen som även läser Nordiska språk. Under senare år har man börjat skissera på olika sätt att bredda verksamheten genom att göra den mer tvärvetenskaplig. Det har dock visat sig vara problematiskt att reformera den redan etablerade och välfungerande verksamheten eftersom det går åt tid och resurser som inte finns för att genomföra ett sådant förändringsarbete – detta dryftades

²⁵ 2003 hölls konferensen "Nordtolk" med fokus på översättningsteori och praktik och 2004 hölls konferensen "Nordistik i Baltiska länder" vid LKA.

²⁶ För en presentation av "BALSAM" se: <<http://www.ut.ee/nord/balsam/balsam.htm>> (06-10-16)

nyligen på en konferens i Vilnius som handlade om hur man kan göra skandinavistiken mer tvärvetenskaplig.

Litauen har, som redan framkommit, en lite annorlunda historia än Lettland och Litauen, en historia med färre och mindre framträdande kontaktytor med de nordiska länderna. Landet är kanske därför ännu mindre bekant i Sverige, Norge, Danmark och Finland än vad de övriga baltiska staterna är. Sausverde, som bland annat har varit med i en utvärderingskommitté med uppdrag att granska undervisningen i baltiska språk i Sverige, menar att kunskapen om de baltiska länderna överlag är knapphändig i de nordiska länderna. Om de baltiska länderna gäller omvänt att ganska många vet ganska mycket om Sverige och de övriga nordiska grannarna. Vad gäller språkundervisning är det tydligt att det finns ett större intresse för nordiska språk i de baltiska länderna än för estniska, lettiska och litauiska i Norden. Hittills har de svenska universitetens kursutbud vad gäller baltiska språk kunnat fungera som ett argument för fortsatt stöd till de skandinavistiska ämnena i Litauen. Man har kunnat hävda att eftersom man kan läsa litauiska i Sverige bör man även kunna läsa svenska i Litauen. På en från det svenska utbildningsdepartementet nyligen framlagd lista över viktiga språk som bör finnas på svenska universitet finns inget av språken från de baltiska länderna med - i framtiden kan alltså nedskärningar på de svenska universiteten innebära att inget av dessa språk kommer att kunna studeras i Sverige.²⁷ Sausverde uttryckte oro för en sådan utveckling eftersom det kan komma att bli svårare att övertyga litauiska makthavare om vikten av utbildning i skandinaviska språk om de baltiska inte ges på nordiska universitet. I den efterföljande diskussionen dryftades denna fråga och det rådde stor enighet om vikten av att undervisning ges i de baltiska språken i Norden och vice versa.

Estland

Estland är kanske det land i Baltikum som har mest anknytning till Norden historiskt sett. När Nordiska ministerrådets kontor i Estland firade sitt 15-års jubileum den 12 maj 2006 nämndes Estland som ett nordiskt land minst tre gånger, berättade Madis Kanarbik.²⁸ En av de viktiga faktorerna bakom denna identifikation ligger i den nordiska litteraturen menar han. Den nordiska romanserien fanns i "bokhyllorna i nästan varje hem redan på 1920-30-talen" och under 1960- och -80-talen publicerades många översatta nordiska litterära verk bland annat i serien *Loomingu Raamatukogu*. Idag ger man ut en ny romanserie med de mest kända

²⁷ För en lista över språken se: Leissner, Malin "Universitetet slaktar svensk språkutbildning" Göteborgs-Posten 12.5.2006 <[\(http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=119&a=275171\)](http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=119&a=275171)>(06-09-26)

²⁸ Kanarbik, Madis "Skandinavistikens ställning i Baltikum" 21.8.2006

moderna nordiska romanerna. Estland har även kopplingar till Finland som på ett mer omedelbart sätt knyter landet till Norden: förutom geografisk och kulturell närhet så har länderna samma nationalsång *Maame laulu* /Vårt land, på estniska: *Mu isamaa, mu õnn ja rõõm*. Man kunde studera finska redan på 50-talet och i norra Estland kunde man på 70-talet titta på finsk tv: "det var ett av våra få fönster mot den fria världen då."

När Tartus universitet blev riksuniversitet efter självständigheten 1920 kom professorer från särskilt Sverige och Finland till Tartu. Från Sverige kom bl a Johan Bergman (latin), Birger Norman (arkeologi) och Andreas Bjerre (rättshistoria). Per Wieselgren anslöt mot slutet av 20-talet som professor i svenska. Han stannade under hela trettioalet och även ett par år efter att han 1940 blev "avskedad på grått papper av universitetets röda ledning".²⁹ Det gick även att studera svenska på kvällstid och som biämne på Tartuuniversitetet så när institutionen *Skandinavistika* öppnade på 90-talet "började man inte på en tom plats" – men det skulle krävas mycket arbete för att få fart på verksamheten där som också har blivit mycket livaktig. *Skandinavistika* slog upp portarna 1991 och huserade i *Rum 301* i universitetets huvudbyggnad – ett rum som enligt Ohlsson hade använts för att "kontrollera studenters och lärares soliditet i fråga om marxism-leninism" under kommunisttiden.³⁰ Institutionen kunde ganska snabbt börja med undervisning i danska, norska och svenska med hjälp av utsända lektorer från respektive länder. Ett tjugotal gymnasieskolor runt om i landet erbjuder svenska och man har kunnat kräva gymnasiekunskaper i svenska för inträde till kurser – men det har det alltid varit ett överskott på sökande, berättade Ohlsson. Institutionen har ett gott samarbete med andra skandinavistiska institutioner i Baltikum och även i Ryssland, ett samarbete som inte minst involverar studenter från de olika lärosätena.

2.3 Nordisk forskning om Norden och Baltikum

Thorbjörn Eng presenterade det kommande tvärvetenskapliga (hum/sam) forskningsatsningen "Nordiska rum – Formering av stater, samhällen och regioner, kulturmöten samt idé- och identitetsskapande i det nordliga Europa efter 1800", initierat av Riksbankens jubileumsfond.³¹ Bakgrunden till detta initiativ ligger i flera tidigare projekt där man frångått ett mer traditionellt nationellt perspektiv och istället använt ett "bilateralt"

²⁹ Ohlsson, Stig Örjan "Skandinavistikens ställning i Baltikum" 21.8.2006

³⁰ Ohlsson, Stig Örjan "Skandinavistikens ställning i Baltikum" 21.8.2006

³¹ Eng, Thorbjörn "Nya forskningsinitiativ kring formeringen av Norden efter år 1800" 22.8.2006

grepp.³² Projektet, som administrativt och vetenskapligt kommer att ledas från CBEES vid Södertörns högskola, tar avstamp i nutiden – då det nordiska rummet står inför stora förändringsprocesser som skär över nationsgränserna, t ex genom Sovjetunionens fall, EU och globaliseringen – men syftar till en historisk belysning av regionen med ett bilateralt perspektiv.³³ Avgränsningen bakåt i tiden är år 1809 – en tid som var starkt formerande för det nordiska rummet: Napoleonkrigen rasade i Europa och de nordiska länderna utvecklades till medborgarnationer.

Målsättningen för "Nordiska rum" är att få nya perspektiv på de senaste 200 årens utveckling genom att se Norden i sitt större sammanhang. Detta innebär att belysa hur de nordiska länderna interagerat och reagerat på/med varandra och med länder i dess närhet, till exempel de baltiska. Vidare är det viktigt att sätta in formeringen av Norden under de senaste 200 åren i en större internationell, europeisk kontext. Detta gör också forskningen relevant ur ett internationellt perspektiv. Det bilaterala perspektivet möjliggör komparationer som i sin tur kan generera en ny förståelse av regionens utveckling. Inom projektet ska forskare från olika länder delta vilket är centralt för att kunna göra komparationer. En av poängerna med ett så brett och jämförande tillvägagångssätt och en så internationaliserad forskarinsats är att det kan öka de vetenskapliga kontakterna mellan länderna i regionen och bidra till ökad spridning av kunskap och kontakter över nationsgränserna. Forskare inom projektet ska kunna åka på längre eller kortare besök till institutioner i andra länder. Ett av resultaten man vill uppnå inom projektet är ett multidisciplinärt och internationellt forskarnätverk för nordenforskning. Detta kan också leda till transnationellt samarbete mellan forskningsfinansiärer i olika länder. I nuläget kommer finansiärer från tre olika länder: Sverige (Riksbankens jubileumsfond och Östersjöstiftelsen), Finland (Finska kulturfonden) och Estland (Eesti Teadusfond = Estonian Science Foundation) men diskussioner med andra finansiärer pågår. Programmet skall starta 2007 och sträcker sig över fyra år. Tidsplanen för projektansökningar ser ut som följer:

● Utlysning av projektmedel	2006 1 okt
● Deadline för projektansökningar	2006 15 nov
● Evaluering av projektansökningar	2006 15 nov – dec
● Beslut om projektfinansiering	2007 Q1

³² Ex. i projekten "Svenskt i Finland, Finskt i Sverige", "Projekt 1905", samt "1809-2009" Riksbankens jubileumsfond (Se Årsberättelse 2005, Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond 2005: <www.rj.se/FileArchive/41601.pdf> s. 58 ff.

³³ Se <www.rj.se> för mer information.

2.4 Baltisk forskning om Norden

Rasa Baranauskiene, doktorand vid universitetet i Vilnius, berättade om sin forskning om nordisk-keltiska språkkontakter under vikingatiden.³⁴ Hon började studera svenska 1991 i Litauen och har även varit på språkkurser i Sverige. För att kunna forska kring sitt mycket specialiserade ämne har hon förberett sig genom att studera språkkontakter i Moskva och komparativ lingvistik på Humboldtuniversitetet i Berlin samt i Cork, Irland. De källor hon använder till sin studie är dels moderna språk samt döda språk som "norn" (talades på Shetlandsöarna), färöiska och forniriska. Hennes resultat består i att hon kan påvisa att de nordiska språken har haft mer inflytande på keltiska än vad man tidigare trott. Dessutom kan man genom att även studera arkeologiska resultat påvisa att kontakterna mellan kelterna och nordborna varit mer intensiva än tidigare forskning gett vid handen: den förhärskande teorin har hittills gått ut på att kontakterna mellan folken varit sporadisk och att den språkliga påverkan inte varit särskilt utbredd.

3. "How Nordic are the Baltic States?"

The symposium "Hur Nordiskt är Baltikum?" (How Nordic are the Baltic States?) took place in the Swedish parliament building, Stockholm on the 21-22 of august 2006.³⁵ The aim of this international conference was twofold:

Firstly, the arrangers wanted to address an important question about the relationship between the three Baltic states; Estonia, Lithuania and Latvia on the one hand, and the Scandinavian/Nordic countries Sweden, Denmark, Norway, Finland and Iceland on the other. Participants – who came from both sides of the Baltic sea – gave various views from different perspectives on their apprehension of how the three Baltic states can be perceived of as "Nordic". Secondly, the symposium was an effort to overcome obstacles that continue to hinder intellectual and academic exchange across borders in the region by creating a common ground for scholars, politicians and cultural workers in the Baltic-sea region, where topics of mutual interest can be addressed. The aim is also to build an international network to facilitate further contact and exchange.

³⁴ Baranauskiene, Rasa "Hur nordiskt är Baltikum" 22.8.2006

³⁵ The symposium was initiated by Professors Jean François-Battail (Linköping University and University of Tartu) and Martin Kylhammar (Linköping University) and organized as a joint-effort between University of Tartu, Linköping University, Södertörn University College, The Swedish Institute and The bank of Sweden tercentenary fund (sponsor).

Problematic terms. The term "Nordic" is a somewhat problematic translation of the arbitrary Swedish word "nordisk" - a word that is specifically applied to common characteristics of Sweden, Norway, Denmark, Finland and Iceland. In everyday speech, and in much political and cultural debate, the grouping of these countries into an entity is made without questioning the reasons for talking about them as belonging together. The seemingly obvious cultural and political connection between the countries has been contested from time to time, and critics argue that there are many differentiating factors, such as language, geography, climate and even history, that are left out of the discussion when these countries are grouped together. The same objection could be made when it comes to the Baltic States. Estonia, Latvia and Lithuania, of course, has a lot in common, but their individual identities are quite different from each other: religion, history and ethnicity are just a few areas where the countries differ on crucial points. One of the important questions that were treated during the symposium was the arbitrariness of criteria for inclusion/exclusion of countries in important expressions like "The nordic countries" and "The Baltic States", terms that signify broader units than the national state.

Historical perspectives. Nevertheless, historical facts can give information about the actual contact and communication that people on both sides of the Baltic Sea has had with each other. Kristel Zilmer presented research on what the communication network around the Baltic Sea looked like during the Viking age and the early middle ages. Her results, based on analysis of sources such as Viking sagas and poetry, rune inscriptions and archaeological findings, show that both sides of the Baltic Sea were active participants in the Baltic Traffic of that time.

In the early middle-ages, the areas in and around the Baltic Sea-region started becoming a more integrated part of Europe. Christian mission from northern Germany, the rise of the *Teutonic order* and the *Hansa*, the introduction of a feudal system etc. shaped and formed culture and society on both sides of the sea - a heritage that is still visible today in many of the old Hanseatic towns. After the reformation and the fall of the Teutonic order, German influence in the region declined, and other powers – Sweden, Denmark, Poland and Russia – competed for dominance. The Swedish influence – primarily in Estonia – has often been remembered as a good time during later periods of Russian and Soviet rule. The founding of the university in Dorpat/Tartu in 1632 by Gustavus II Adolphus and the Swedish law (that in part was upheld long after Sweden lost the territory to Russia), among other things, represent Swedish presence in Estonia as a part of its history.

Scandinavian studies in the Baltic States. Ivars Orehovs (Riga), Erika Sausverde (Vilnius), and Stig Örjan Ohlsson (Tartu) talked about the state of Scandinavian studies in Baltic universities. After the fall of the Soviet Union, Scandinavian studies was quickly established as an academic discipline in Estonia, Latvia and Lithuania. In the early 1990's, guest lecturers were sent from Scandinavian countries to universities in the Baltic States, and the institutions have since developed a wide range of courses and programmes in Scandinavian subjects. In all three countries, courses are offered in Danish, Norwegian and Swedish. The courses include both language training and literature. Baltic students are generally interested in these courses and the Universities all have a high level of graduating students. At the Skandinavistika institution (Tartu) the requirement for admission is secondary school-level Swedish (about 20 schools offer Swedish as a foreign language) and yet the number of applicants has always been higher than the number of possible admissions. The project BALSAM is one example of how the universities in the Baltic States cooperate in the field of Scandinavian studies, involving teachers and researchers as well as many students in common conferences and exchange visits. In recent years the need for broadening the field of study and making it more interdisciplinary has been addressed, but it has not yet been possible to change the current form of education in that direction.

A possible development in Sweden is that the Estonian, Lithuanian and Latvian languages will disappear as subjects in Swedish universities. A recent list, published by the Swedish Department of education, contained 30 languages that should be taught at Swedish universities: none of the three Baltic languages were included. This could be a threat to the teaching of Scandinavian languages in the Baltic States, since it will be harder to justify further funding of Scandinavian studies if the Baltic languages are no longer taught in Swedish universities.

Bilateral approaches to the Nordic/Baltic region in new research. Thorbjörn Eng presented a new international research project initiated by the Bank of Sweden tercentenary fund: "Nordiska rum" ("Nordic spaces: Formation of States, Societies and Regions, Cultural Encounters and Idea- and Identity production in Northern Europe after 1800").³⁶ The project will sponsor research with a bilateral perspective on the history of the region, allowing for comparisons between countries, which can bring about new knowledge about the different countries by placing them in a broader context than just the national state. In an even broader sense, the nordic/baltic region is seen as a part of the larger European

³⁶ For more information, visit: www.rj.se

context, making the project internationally relevant. The project is also an interdisciplinary enterprise, engaging scholars from various disciplines (social sciences and the humanities).

4. Presentation av de medverkande

Rasa Baranauskiene är verksam vid universitetet i Vilnius. Hon skriver en doktorsavhandling som behandlar kontakten och den språkliga påverkan mellan vikingar och kelter.

Jean-François Battail är professor em. vid universitetet Sorbonne IV, och f n verksam vid universitetet i Tartu och Linköping. Han har i många arbeten studerat Sveriges och Nordens kulturella och vetenskapliga relationer till det övriga Europa – senast i boken *Les destinées de la Norveège moderne (1814-2005)*.

Torbjörn Eng är historiker och arbetar som projektledare på Riksbankens Jubileumsfond och Centrum för Östersjö- och Östeuropaforskning (CBEES) vid Södertörns högskola.

Helén Ericson är sedan 2001 svensk lektor vid Centrum för nordiska studier, Vilnius universitet. Tidigare har hon arbetat som lärare i svenska och historia i Sverige och Estland.

Torkel Jansson är professor vid Historiska institutionen, Uppsala Universitet. Han har bland annat studerat estlandssvenskarnas sätt att identifiera sig genom tiderna i ett jämförande nordiskt perspektiv.

Madis Kanarbik arbetar för Nordiska Ministerrådet i Tartu. Han har forskat i estlandssvenskarnas historia och hans bok *Ormsö. de estlandssvenska böndernas kamp mot godsägarna under 1700- och 1800-talet* (2003) har publicerats i skriftserien Nordistica Tartuensia.

Snorre Karkonen-Svensson är verksam vid Lettlands universitet, Riga.

Signe Kazaka är verksam vid Lettlands universitet, Riga.

Martin Kylhammar är professor vid Tema Kommunikation, Linköpings universitet. Han har särskilt forskat om svensk modernisering och hur denna gestaltat sig i den kulturella debatten om det moderna Sverige.

Kristel Kääramees är verksam vid universitetet i Tartu.

Toomas Lapp är verksam vid universitetet i Tartu.

Thomas Lundén är professor i kulturgeografi vid Södertörns högskola och föreståndare för CBEES.

Katrin Maandi är verksam vid universitetet i Tartu.

Stig Örjan Ohlsson är professor em. vid Skandinavistika, universitetet i Tartu.

Ivars Orehovs är docent vid Lettlands Universitet, Riga, och undervisar i litteraturhistoria. Han är särskilt inriktad på Romantiken och Tysk-Svensk-Baltiska relationer under

"svensktiden" i Livland och Estland under 1600-talet.

Artjoms Pereverzevs är verksam vid Lettlands universitet, Riga.

Egle Rindzeviciute är doktorand vid Baltic & East European Graduate School, Södertörns högskola samt Tema Kommunikation, Linköpings universitet. Hon är redaktör för skriftserien *Baltic and East European studies* som behandlar moderna förändringar i Baltikum och Östeuropa.

Erika Sausverde är docent vid Vilnius universitet. 1991 grundade hon Skandinaviska institutionen, vars prefekt hon är sedan dess. Hon undervisar i svenska, germansk språkvetenskap samt lettiska.

Kristel Zilmer är lektor i nordistik vid universitetet i Tartu, programansvarig för nordiska språk. Forskningen koncentrerar sig kring Östersjöområdet under vikingatiden och tidig medeltid.

Program

Måndagen den 21 augusti

13⁰⁰ Arrangörerna hälsar välkommen
13¹⁵ Lektor Kristel Zilmer (Tartu) och professor Jean-François Battail (Tartu och Linköping)

Norden och Baltikum – något om den historiska bakgrunden

14⁰⁰ Professor Torkel Jansson (Uppsala)

Baltikum och Norden – något om den sociokulturella bakgrunden

14⁴⁵ Kaffe

15¹⁵ *Skandinavistikens ställning i Baltikum*: Ett samtal mellan Madis Kanarbik från Nordiska Ministerrådet (Tartu), professor em. Stig Örjan Ohlsson (Tartu), docent Ivars Orehovs (Riga) och docent Erika Sausverde (Vilnius).

17⁰⁰ Eftermiddagen avslutas

Moderator: professor Martin Kylhammar (Linköping)

Tisdagen den 22 augusti

9⁰⁰ Professor Thomas Lundén (Södertörn/CBEES)

Den baltiska omvandlingen åren runt 1990 och Nordens roll

och fil dr Torbjörn Eng (RJ/CBEES)

Nya forskningsinitiativ kring formeringen av Norden efter år 1800

9⁴⁵ *Att vara skandinav i Baltikum*: Reflektioner från fyra utsända svenska lektorer: Helén Ericson (Vilnius), Snorre Karkonen-Svensson (Riga), Morten Lassen (Tartu) och Katrin Maandi (Tartu)

11⁰⁰ Kaffe

11³⁰ *Hur nordiskt är Baltikum?* Ett samtal mellan sex unga baltiska forskare: Rasa Baranauskiene (Vilnius), Egle Rindzeviciute (Södertörn), Kristel Kääramees (Tartu), Toomas Lapp (Tartu) samt Signe Kazaka och Artjoms Pereverzevs (Lettlands Universitet).

13⁰⁰ *Symposiet avslutas*

Moderator: professor Martin Kylhammar (Linköping)

Symposium: "Svensk kultur sedd utifrån"

1. Inledning

Stockholms första internationella Skandinavistsymposium, som ägde rum i riksdagens förstakammarsal den 16-17 Maj 2003, behandlade en rad olika ämnen under huvudrubriken "Svensk kultur sedd utifrån". Inbjudna föreläsare var forskare, med anknytning till Norden, från sex europeiska länder förutom Sverige: Lettland, Litauen, Polen, England, Frankrike och Tyskland.³⁷ I anslutning till föreläsningarna fördes diskussioner med övriga symposiedeltagare, vilka representerade såväl europeiska länder som Ryssland och USA. Denna rapport kommer selektivt att presentera några av de punkter som berördes i föreläsningar och samtal.

1.1 Bakgrund

Initiativtagare till symposiet var Martin Kylhammar, professor på Tema Kommunikation vid Linköpings Universitet, i samarbete med Svenska Institutet och Riksbankens Jubileumsfond. Bakgrunden till symposiet ligger i behovet av att diskutera Sveriges roll i förhållande till omvärlden och europasamarbetet eftersom den traditionella Sverige bilden har utmanats både inom och utom Sveriges gränser. Sveriges betydelse för omvärlden och omvärldens intresse för Sverige har tidigare präglats av det potentiella föredöme som den svenska modellen utgjort. Denna roll har delvis förändrats och Sverige är inte en lika självklar vägvisare i det moderna framåtskridandet som tidigare. Vidare är Sverige sedan nästan ett decennium en del av EU, vilket avsevärt förändrat Sveriges roll i Europa och världen. I denna situation är det viktigt med ett konstruktivt samtal om Sverige med ett perspektiv utifrån. Stockholms Skandinavistsymposium är ett försök att åstadkomma ett sådant samtal. I detta sammanhang kan en dialog mellan Sverigekännare i andra länder och representanter för svensk humaniora leda till ökad medvetenhet om vad i den svenska kulturen som är värt att förmedla till andra länder – och omvänt.

1.2 Syfte

Ett syfte med Stockholms Skandinavistsymposium är att främja nätverksbygge och utbyte mellan olika grupper av människor som har intresse av frågor som rör Sverige och de

³⁷ En närmare presentation av föreläsarna bifogas i slutet av denna rapport.

skandinaviska länderna. Dels är det nödvändigt att åstadkomma en plattform och ett forum för kommunikation mellan skandinavister i och utanför Sverige. Dels finns det ett behov av att kontaktytor skapas mellan akademiker både i och utanför Sverige samt politiker och representanter för svenskt kulturliv. En viktig fråga att diskutera i detta sammanhang är vilka olika hinder som finns för det intellektuella utbytet över gränserna och vad som kan göras för att förbättra situationen. Det är känt att den utländska forskningen om de skandinaviska länderna inte når fram till den svenska akademiska världen samtidigt som den svenska forskningen tenderar att stanna på den svenska arenan – oöversatt till andra språk. Både kunskapsförmedling och meningsutbyte måste, enligt initiativtagarna, intensifieras i båda riktningarna och en viktig uppgift för symposiet är att diskutera tänkbara vitaliseringsåtgärder och lämpliga satsningar för att åstadkomma detta.

2. Svensk kultur sedd utifrån

Att Skandinavien och Sverige är en region som fascinerar omvärlden på många sätt är inte alltid uppenbart för nordborna själva. Dominika Skrzypek uppmärksammade detta när hon talade om sitt eget intresse för Norden.³⁸ Det finns, menar Skrzypek, många anledningar till att utländska forskare riktar in sig på de nordiska länderna. En del har till exempel ett historiskt intresse för vikingarnas framfart, medan andra fascinerar av den välorganiserade välfärdsstaten. Jean-François Battail påpekade i sin föreläsning att det franska intresset för Norden har stimulerats av olika drivkrafter vid olika tidpunkter och tagit sig uttryck i en projicering av franska drömmar.³⁹ Under upplysningen var det demokratiska ideal som fångade uppmärksamheten medan intresset för Norden under romantiken mer kännetecknades av svärmeri – och litet senare även hade ariska förtecken.

Bernd Henningsen gjorde en talande jämförelse som väl illustrerar att det finns ett stort intresse för nordisk kultur utanför Norden: Bara i Tyskland finns det fler skandinavister än i de nordiska länderna tillsammans.⁴⁰ Henningsen talade, under rubriken ”Vem bryr sig om den utländska forskningen om nordisk kultur?”, om att en stor del av den forskning som bedrivs utomlands ofta inte kommer de skandinaviska länderna till del. Den utomnordiska skandinavistiken är en stor resurs. Men den utnyttjas inte tillräckligt, enligt Henningsen, och en undersökning han gjort visade att den inte heller uppmärksammas i någon större utsträckning i relevanta vetenskapliga tidskrifter i de skandinaviska länderna.

³⁸ Skrzypek, Dominika ”Talar du svenska? Om att inte bli förvånad när man möter en skandinavist.” 17.5.2003

³⁹ Battail, Jean-François ”Svensk-franska relationer: Hinder och möjligheter” 16.5.2003

⁴⁰ Henningsen, Bernd ”Vem bryr sig om den utländska forskningen om Norden?” 17.5.2003

Symposiet i sig illustrerade väl både det stora intresset för Sverige och mängden av möjliga perspektiv eftersom de föredrag som hölls representerade väldigt olika aspekter och infallsvinklar på Sverige och svensk kultur: Erika Sausverde gav en skildring av hur bilden av Sverige ter sig ”från andra sidan Östersjön” och hennes bild av hur samarbetet mellan Sverige och Litauen fungerar.⁴¹ Witold Maciejewski problematiserade begreppet Östersjöregionen och talade om både rivalitet och närmande.⁴² Raimonda Jonkute presenterade resultat från en undersökning av hur dikotomin ”öst” / ”väst” befästs i de svenska tidningarna.⁴³ Lee Miles diskuterade Sveriges ambivalenta förhållande till EU inför folkomröstningen om EMU och vilken roll omröstningen skulle kunna få för det fortsatta samarbetet inom EU.⁴⁴ Jesper Svenbro berättade om sina erfarenheter av att som svensk leva utanför Sverige och om hur poesin blev ett sätt att bevara sin svenskhet.⁴⁵ Norbert Götz diskuterade innebörden av den politiska visionen om det svenska folkhemmet och närmade sig frågan om det fanns fog för att som poeten Gunnar Ekelöf tala om det "folkhemiska".⁴⁶ Sylvain Briens talade om syntesen mellan de två mentaliteterna: Teknik och Humaniora, som han menar är ett unikt kännetecken för en del av den svenska identiteten.⁴⁷

2.1 Sverige och Europa

2.1.1 Östersjöregionen

Termen ”Östersjöregionen” är problematisk och diskuterades bland annat av Witold Maciejewski som menar att ordet ursprungligen är en svensk uppfinning.⁴⁸ Östersjöregionen är i förlängningen ett uttryck för den svenska drömmen om ett eget innanhav. Sverige är också enligt denna stipulation den givna ledaren och föregångslandet i Östersjöregionen, både politiskt och ekonomiskt sett. I denna situation blir det lätt en självklarhet för Sverige att betrakta det egna landet som tonsättande i regionen och drivande i samarbetet. Här finns också en väldigt tydlig uppdelning mellan ”öst” och ”väst”, ”vi” och ”dem”, som inte minst är synlig i svenska medier. Raimonda Jonkute talade utifrån en analys av svenska tidningsartiklar om hur språkbruket bidrar till att forma verkligheten. Genom sitt sätt att

⁴¹ Sausverde, Erika "Sverige – blicken från andra sidan Östersjön: Skandinavistik i Litauen" 16.5.2003

⁴² Maciejewski, Witold "Svensk kultur i Östersjöregionen: Mellan rivalitet och närmande." 16.5.2003

⁴³ Jonkute, Raimonda "Vi och De och EU-magneterna i svensk pressmedia" 17.5.2003

⁴⁴ Miles, Lee "Sweden and the European Union: Making the best of a sometimes awkward relationship?" 16.5.2003

⁴⁵ Svenbro, Jesper "Att överskrida utan att överge" 16.5.2003

⁴⁶ Götz, Norbert "Var folkhemmet folkhemskt?" 17.5.2003

⁴⁷ Briens, Sylvain "Svenskarna, ett folk av lyriska civilingenjörer?" 16.5.2003

⁴⁸ Maciejewski, Witold "Svensk kultur i Östersjöregionen: Mellan rivalitet och närmande." 16.5.2003

skriva bidrar tidningarna till att konservera en gammal och hierarkisk uppdelning mellan västländer (vi) å ena sidan och gamla östländer (dem)å andra sidan.⁴⁹ Klyftan ökar mellan motsatsparen och bilden av öst i de svenska tidningarna är ganska entydigt negativ. Omvänt finns det en positiv syn på Sverige i de övriga östersjöländerna, synlig även i pressen. Sverige är till exempel det land som investerat mest kapital i Litauen, vilket bidrar till en sådan positiv bild. Erika Sausverde talade om litauers klichémässiga bilder av Sverige: välfärd, trygghet etc. som också visade sig stämma bra överens med den positiva bild av Sverige som förekom i litauiska tidningar. Sausverde poängterade även vikten av ett utökat samarbete inom östersjöregionen men beklagade att en del gemensamma projekt tyvärr inte blir så lyckade beroende på en rådande ”uppifrån-ned” mentalitet. Initiativen till samarbetet måste växa underifrån för att generera önskvärda resultat som håller i längden.

Maciejewski pekade även på en del problem med den Sverigecentrerade synen på samarbete i området runt Östersjön. Intresset för själva begreppet ”Östersjöregionen” är ganska svagt i Polen – Sverige har starka konkurrenter om rollen som förebild för livet efter kommunismen i till exempel Irland och USA. Polen ser också till exempel hellre på Nato och EU som de större enheter de vill ingå i än det problematiska tänkandet om Östersjöregionen – som ännu inte är något annat än en mental konstruktion och ett framtidsprojekt.

Det är inte endast Sveriges självpåtagna ledarroll som är problematisk i drömmen om Östersjöregionen, utan även innehållet i det svenska koncept som exporteras till de övriga länderna. En viktig bidragande orsak till att det är problematiskt att tala om Östersjöregionen som en enhet är att det inom det avsedda geografiska område förekommer stora religiösa, kulturella och politiskt betingade skillnader. De religiösa skillnaderna, främst mellan katoliker, protestanter och ortodoxa, har kanske mindre betydelse idag än det har haft i ett historiskt perspektiv, men i grunden finns det fundamentala olikheter i sättet att se på hur samhället skall se ut och vilken funktion det bör ha. Dessa skillnader måste bli handgripliga för att kunna bearbetas menar Maciejewski. En sådan grundläggande skillnad ligger i sättet att se på frihet.

Två sorters frihet

Maciejewski gjorde en distinktion mellan att å ena sidan söka efter frihet i och genom samhällsbygget och att å andra sidan betrakta friheten som hemmahörande hos individen, i den privata sfären. Det första synsättet representeras av den svenska modellen. I Sverige

⁴⁹ Jonkute, Raimonda "Vi och De och EU-magneten i svensk pressmedia" 17.5.2003

garanteras medborgare sin frihet genom delaktighet i ett samhällsbygge som genererar ekonomisk trygghet och säkerställer drägliga förhållanden. Individen överlämnar på detta sätt sin frihet till samhället och förlitar sig på att samhället styrs av förnuft och främjar utveckling. Ett exempel på den andra synen på frihet hittar Maciejewski i USA, där samhället vuxit fram "...som en nödvändighet" och till och med kan uppfattas som ett hinder för och en inskränkning av den personliga friheten.⁵⁰ Denna frihetssyn har individen i centrum och innebär att samhällets roll skall vara att garantera och underlätta för individerna att använda sin frihet efter eget förnuft. Inom ramen för den så kallade Östersjöregionen är det inte endast den svenska frihetsuppfattningen som är representerad. I exempelvis Polen dominerar en individcentrerad syn på frihet och samhällets roll i förhållande till den.

Synen på frihet är bara en punkt där Maciejewski menar att det finns kulturella hinder för ett utökat samarbete. Andra problematiska delar av den svenska mentaliteten som lyftes fram var till exempel idealet om det mångkulturella samhället och det svenska miljöengagemanget. Däremot har den svenska demokratiska traditionen ett gott inflytande på grannländerna och detta innebär att ett stort socialt kapital exporteras från Sverige till grannländerna i de samarbeten som äger rum mellan länderna. I till exempel Estland har denna påverkan varit positiv eftersom korruptionen minskat kraftigt tack vare att landet 'skandinaviserats' i sin business-moral.

2.1.2 Europeiska Unionen och EMU

Lee Miles uppehöll sig – som underrubriken "Making the best of a sometimes awkward partnership?" antyder – vid Sveriges ibland tveågsna förhållande till den Europeiska Unionen och drog bland annat paralleller till det egna hemlandet, Storbritannien som kan liknas vid Sverige i detta avseende.⁵¹ En viktig distinktion i diskussionen om Sveriges relation till EU, framhöll Miles, är den mellan "elite" och "public opinion". Med detta menas att dubbelheten i Sveriges förhållande till EU ligger i en tudelning av landet där skiljelinjen går mellan vad han kallar "eliten" och den allmänna opinionen. Den svenska *staten* har förvisso gått med i EU men, frågar sig Miles, har det svenska *samhället* verkligen gått med? Det finns fortfarande en utbredd skepsis mot EU i det svenska samhället och en rädsla för en ökad federalism som inte minst är tydlig i EMU-debatten. Inför folkomröstningen om

⁵⁰ Maciejewski, Witold "Svensk kultur i Östersjöregionen: Mellan rivalitet och närmande." 16.5.2003

⁵¹ Miles, Lee "Sweden and the European Union: Making the best of a sometimes awkward relationship?" 16.5.2003

medlemskapet i EMU befann sig Sverige inför ett vägval och Miles skisserade upp fyra tänkbara scenarion för Sveriges framtida förhållande till EU:

Stubborn Sweden. Det första scenariot representerar en händelseutveckling där Sveriges inhemska EU skepticism växer sig starkare i samma takt som rädslan för federalism breder ut sig. Sverige säger nej till Euron och förhåller sig avvaktande till EU.

Awkward Sweden. Det andra scenariot innebär att denna skepsis mot EU i sig avtar men att Sverige ändå håller sig utanför EMU.

Selective Supernationalism. Det tredje scenariot innebär att både eliten och den allmänna opinionen i Sverige accepterar Euron, men fortsätter att förhålla sig skeptiskt mot federalistiska tendenser. Detta är en slags "tredje väg" och verkade enligt Lee Miles något troligare än de två tidigare alternativen.

Federally Inclined Sweden. Det fjärde scenariot innebär ett svenskt bejakande av det federalistiska framåtskridandet och ett helhjärtat deltagande i både EMU och skapandet av en europeisk superstat. Detta är visserligen en möjlig utveckling men föga trolig, ansåg Miles.⁵²

Ett problem med debatten är att det inte är tydligt definierat vad diskussionen egentligen handlar om och vad det är som står på spel vid folkomröstningen. Sverige söker efter sin plats i den Europeiska Unionen där både deltagandet i gemenskapen och värnandet om den egna identiteten kan prioriteras: "Sweden is trying to fuse into the EU, but tries to keep its identity". Det finns dock inte någon tydligt utstakad väg för hur Sveriges förhållande slutligen kommer att arta sig. Miles menar att en av de underliggande frågorna handlar om i hur hög grad Sverige vill infogas i det övriga EU. Svenskarna måste ta ställning till om Sverige vill vara en, som han kallar det, "core – member" eller en "lower track–member" i det Europeiska samarbetet. Problemet är återigen att det inte är tillräckligt uttalat vad dessa två alternativ innebär. Går det att både vara med och fortfarande förhålla sig skeptisk? Eller krävs det ett helhjärtat engagemang och en inhemsk uppslutning kring europatanken? Det är också här som

⁵² Miles, Lee "Sweden and the European Union: Making the best of a sometimes awkward relationship?" 16.5.2003

Miles poängterar att Sverige har en viktig roll att spela i definitionen av det förhållningssätt till EU man väljer. Valet av väg är viktigt och kan få betydelse för andra länder och att visa på ett nytt sätt att förhålla sig till EU.

2.2 Om skandinavister och skandinavistiken

Svenska Institutets generaldirektör, Erland Ringborg, kallade i sitt öppningsanförande skandinavisterna runt om i världen för svenska ”miniambassadörer”.⁵³ Han betonade även den betydelse som skandinavisterna har för omvärldens kontakter med Sverige. Detta var en definition som Maciewski reserverade sig mot eftersom han föredrog att betrakta sig själv mer som en mellanhand än som en företrädare. Kanske är det också just i egenskap av mellanhand som skandinavisten har mest att erbjuda. Denna position innebär både ett brett kunnande om de skandinaviska länderna samtidigt som bagaget från det egna hemlandet gör skandinavisten till en utomstående betraktare med ett värdefullt perspektiv – vilket Jean François Battail underströk. Battail uppehöll sig i sitt anförande kring skillnader mellan den franska och den svenska kulturen.⁵⁴ I det egna landet förekommer det ofta felaktiga bilder av andra länder och dess invånare. I Sverige uppfattas till exempel franska akademiker som elitister och retoriker medan man i Frankrike förundras över hur olyckliga och självmordsbenägna invånarna i det välorganiserade välfärdslandet Sverige är. Dessa bilder av ’det andra landet ’stämmer inte alltid med verkligheten och det är akademikernas och skandinavisternas uppgift att skingra myter och fördomar.

2.2.1 Det intellektuella utbytet

Battail fortsatte med att poängtera att de skillnader som finns måste betraktas som tillgångar och ingångspunkter till en dialog som berikar båda parter. Det intellektuella utbytet över gränserna är därför av mycket stor betydelse och bidrar till att sprida mer kunskap som i sin tur kan hjälpa till att nedmontera felaktiga uppfattningar.

I olika länder råder dock även olika intellektuella klimat och skilda akademiska traditioner är rådande på olika platser. Bernd Henningsen använde sig av den norske professorn och fredsarbetaren Johan Galtungs terminologi för att placera in Skandinavien på

⁵³ Ringborg, Erland "Språk och kultur i Sverigefrämjandet" 16.5.2003

⁵⁴ Battail, Jean-François "Svensk-franska relationer: Hinder och möjligheter" 16.5.2003

den akademiska kartan.⁵⁵ Det intellektuella klimatet i Frankrike är präglad av ett lingvistiskt tänkande och en fokusering på förmågan att kommunicera; den angloamerikanska kultursfären kännetecknas av pragmatism medan den teutoniska akademiska världen är inriktad på teori och medvetenhet.⁵⁶ Den skandinaviska hamnar någonstans emellan den teutoniska och den angloamerikanska. På senare tid har den amerikanska forskningen dock fått ett stort genomslag, tyvärr på bekostnad av tyska akademiker, och de skandinaviska länderna glider från den tyska sfären mot det angloamerikanska hållet. Henningsen ställde även avslutningsvis frågan ”Do we take notice of foreign capacities, research abroad?” och ”How could Scandinavian Studies become internationalised?”.⁵⁷ Han föreslog att ett första steg på vägen skulle kunna vara att utreda receptionen av utländsk forskning i de nordiska länderna.

Frågan om hur man kan öka kommunikationen mellan skandinavister runt om i världen dryftades även i den avslutande diskussionen på lördagen. Norbert Götz framhöll att ett problem som föreligger är att svenska forskare endast riktar sig till sig själva. Detta är en begränsning och han lyfte fram den amerikanska forskningen om Tyskland som ett gott exempel på hur utländsk forskning och utbyte över gränserna kan vitalisera den inhemska forskningen och påverka den positivt.⁵⁸

Det intellektuella utbytet har dock inte endast språkrelaterade svårigheter, utan även rent ekonomiska och jämlikhetsrelaterade problem. Erika Sausverde beklagade att utbytet mellan Sverige och Litauen är ojämnt fördelat (tre svenska studenter i Litauen medan tjugo litauiska studenter var i Sverige) och sker på olika villkor.⁵⁹ Till exempel har de litauiska studenterna svårt att klara uppehälle på sina 450 Euro/månad i ett land som Sverige.

2.2.2 Svenskan och de små språken

Henningsen påminde om att den tyske poeten Rainer Maria Rilke lärde sig danska för att kunna läsa Søren Kierkegaard ordentligt.⁶⁰ Denna strävan efter att kunna tillgodogöra sig viktiga arbeten genom att läsa dem i originalspråk är ett ideal som det verkar råda stor enighet om bland de skandinavister som deltog i symposiet. I förhållande till det svenska språket, som

⁵⁵ Johan Galtung har bland annat i essän "Structure, Culture and Intellectual Style: An Essay on Comparing Saxon, Teutonic, Gaelic and Nipponic Approaches,"(1981) jämfört olika länders förhållningssätt till det intellektuella livet.

⁵⁶ Henningsen, Bernd "Vem bryr sig om den utländska forskningen om Norden?" 17.5.2003

⁵⁷ Henningsen, Bernd "Vem bryr sig om den utländska forskningen om Norden?" 17.5.2003

⁵⁸ Götz, Norbert "Var folkhemmet folkhemskt?" 17.5.2003

⁵⁹ Sausverde, Erika "Sverige - blicken från andra sidan Östersjön: Skandinavistik i Litauen" 16.5.2003

⁶⁰ Henningsen, Bernd "Vem bryr sig om den utländska forskningen om Norden?" 17.5.2003

är förhållandevis litet, är det ett problem i en tid då alltmer forskning och kultur präglas av en engelsk språkdräkt.

Erland Ringborg menade att Sverige kan ha en betydande roll som föregångsland och visa på möjligheten att: "...stå utanför det angloamerikanska mediebruset".⁶¹ Svenska Institutet stöder inte bara det svenska språket genom svenskundervisning runt om i världen, utan stödjer även andra små språks överlevnad genom att arbeta för deras fortlevnad och existens på svenska universitet. Svenska Institutet skall därför inte betraktas som ett uttryck för svensk "språkimperialism", utan som en representant för ett alternativt förhållningssätt som även gagnar andra små språk.

Det engelska språkets framväxande status som *lingua franca* får inte enbart konsekvenser för de små språkens ställning, utan påverkar även akademiker i exempelvis Tyskland och Frankrike. Henningsen beklagade att tyska klassiker som Jürgen Habermas, Immanuel Kant och Johann Wolfgang von Goethe inte längre läses på tyska, utan allt oftare i översättning – om inte till det egna språket så till engelskan.⁶² Detta drabbar inte endast akademikerna själva, utan får kvalitetsmässiga konsekvenser. Dels citeras inte verken på originalspråken längre, vilket gör att forskningsarbeten som ännu inte översatts utesluts från den akademiska världens internationella referensram. Dels kan tiden det tar att översätta innebära att akademiker i vissa länder läser väldigt gamla och till och med inaktuella översättningar – exempelvis trettioåriga översättningar av Habermas.

Battail påpekade att intresset för Skandinavien och skandinavistikens tillkomst fick sitt genombrott först på 1800-talet då professorerna började lära sig de skandinaviska språken.⁶³ Att behärska det svenska språket är en förutsättning för att få tillgång till den svenska kulturen och kunna utnyttja den position som "utomstående betraktare" som är en så stor tillgång för skandinavier utanför Norden. Han menade att det är både viktigt och tyvärr ofta försummat att översätta svensk vetenskaplig litteratur till franska och vice versa. Han underströk både vikten av genuin språkfärdighet och tillgången till översatt litteratur i båda riktningar.

Det svenska språket och demokratin

Ett annat problem som berör de små språkens hotade ställning uppmärksammades av Maciejewski. I Sverige råder en så kallad "demokratisk språksyn", präglad av ett politiskt

⁶¹ Ringborg, Erland "Språk och kultur i Sverigefrämjandet" 16.5.2003

⁶² Henningsen, Bernd "Vem bryr sig om den utländska forskningen om Norden?" 17.5.2003

⁶³ Battail, Jean-François "Svensk-franska relationer: Hinder och möjligheter" 16.5.2003

korrekthetskrav och en överlag tillåtande attityd.⁶⁴ Detta innebär att det inte går att hävda det lilla språkets egenart mot nya uppblommande varianter – exempelvis “Rinkebysvenska”, eftersom man inte auktoritativt vill tala om ’rätt’ och ’fel’ i egentlig mening när det gäller språk. Maciejewski tog som exempel några polska studenter som varit i Sverige. När de studerat svenska i Sverige och sedan återvänder till Polen i tron att deras svenska är perfekt, är deras användning av svenskan i själva verket fyllt av felaktigheter som inte korrigerats. Detta beror på att man i Sverige inte ställer tillräckligt höga krav på korrekthet i språkanvändningen. I slutändan kan detta hota svenskan och leda till språklig utarmning, menar Maciejewski. Ur ett internationellt perspektiv är det intressant att studera den tillåtande svenska synen, eftersom svenskan är ett så pass litet språk och kanske, enligt Maciejewski, egentligen borde skyddas mer genom tydligare krav.

En annan konsekvens av den svenska språkpolitiska demokratiseringsprocessen under 1900-talet är att det svenska språket har genomgått en förändring som inte har drabbat exempelvis franskan eller engelskan. Dominika Skrzypek menade att idén om ett språk som kan läsas och förstås av alla – ”klarspråk” – har bidragit till att den svenska syntaxen förenklats dramatiskt.⁶⁵ Svenskan har blivit ett allt enklare språk med kortare meningar och okomplicerad meningsbyggnad. Detta blir synligt inte minst inom EU-samarbetet då till exempel juridiska texter skall översättas från franska och engelska till svenska. Kravet är att texterna skall översättas mening för mening eftersom det av praktiska skäl måste gå att hänvisa till en viss mening i en viss text. Det svenska språket klarar, enligt Skrzypek, inte av att översätta hela meningar utan att utelämna innehåll eller förändra betydelsen. Detta beror på att den utländska meningsbyggnaden är för komplex för att kunna återges på ett korrekt sätt på svenska. Skrzypek påpekade också att denna form av översättning hade fungerat utmärkt med äldre svenska språknormer, men att man idag kommit till en gräns för vad som språkligt sett är kompatibelt i en internationell kontext som EU-samarbetet.

2.3 Perspektiv på Sverige

2.3.1 Återupptäckt

Jesper Svenbro talade självbiografiskt om vad det är som händer med ens identitet när man lämnar Sverige för att bo och arbeta utomlands. Han talade både som poet och akademiker och föreläsningen gick under namnet ”Att överskrida utan att överge” – ett motto lånat från

⁶⁴ Maciejewski, Witold "Svensk kultur i Östersjöregionen: Mellan rivalitet och närmande." 16.5.2003

⁶⁵ Skrzypek, Dominika "Talar du svenska? Om att inte bli förvånad när man möter en skandinavist." 17.5.2003

Lars Ahlin. Han presenterade inte något forskningsresultat och berörde inte heller skandinavistiken som ämne, utan berättade istället om sina personliga erfarenheter av att hantera sin svenskhet i utlandet. En aspekt av att flytta från Sverige till Frankrike som kom att bli betydelsefull, innebar att plötsligt vara befriad från det som Svenbro kallar det sociala kontrollsystem som var gällande i hemlandet:

... om man sysslar med humanistisk forskning, kan man få uppleva att en viss, dominerande tradition utesluter frågeställningar som man av en eller annan anledning finner väsentliga. Med ibland mycket subtila medel uppmanas man att rätta in sig i ledet. Detta är som jag ser det just en form av "social kontroll". Om man har en skruv lös på rätt ställe orkar man kanske gå emot konsensus. Men i början av sjuttioalet hade jag känt mig helt utmattad av en sådan situation och hade väl så när gett upp, eftersom all energi tycktes gå åt till att motivera och förklara ting som för mig var självklara.⁶⁶

Det partikulära är dock, som Martin Kylhammar påpekade i ett annat sammanhang, ofta universellt och Sverige var inte unikt i detta avseende. Varje samhälle, även det franska, utövar "i skiftande grad" en social kontroll över sina medlemmar. Det intressanta för Svenbros del var dock att för en stund hamna utanför både det svenska och det franska sociala kontrollsystemet. Det svenska hade han lämnat bakom sig och det franska märkte han ännu inte av eftersom han ännu inte riktigt uppfattade dess signaler. En effekt av detta var att egna kreativa resurser frigjordes på ett nytt sätt, både på det konstnärliga planet och på det vetenskapliga. Detta resulterade bland annat i att han återupptog det skönlitterära skrivandet som legat i träda under en period. Han upptäckte även att poesin kunde vara ett sätt för honom att bevara sitt svenska språk och bearbeta den svenska identitet som är så nära knuten till språket. Det var också via poesin, och mer specifikt Olof Rudbecks *Atlantica*, som Svenbro skulle återupptäcka en form av svenskhet i vilken han kunde känna hemhörighet.

2.3.2 Om folkhem och lyriska civilingenjörer.

Norbert Götz synade talet om det *folkhem*ska folkhemmet i sömmarna genom att ifrågasätta om vissa företeelser som förknippas med folkhems-Sverige verkligen kan tillskrivas folkhemsideologin.⁶⁷ Begreppet *Folkhemmet* är ett både visionärt och inklusivt begrepp som dock har kommit att tillskrivas en del individfientliga egenskaper. Kritiker menar att den sociala ingenjörskonsten i vissa fall gick alldeles för långt. Måhända fanns det anledning för

⁶⁶ Svenbro, Jesper "Att överskrida utan att överge" 17.5.2003

⁶⁷ Götz, Norbert "Var folkhemmet folkhemskt?" 17.5.2003

Gunnar Ekelöf att skriva ”Till de folkhemske” och för eftervärlden att höja kritiska röster gentemot visst agerande från samhällets sida. Men, menar Götz, det är viktigt att komma ihåg att de negativa saker, exempelvis de omdiskuterade tvångssteriliseringarna, som inträffade under folkhemmets glansdagar, inte var ett uttryck för eller en förlängning av den ideologi som visionen om folkhemmet representerade – de var snarare främmande element i den svenska välfärdsstatens idévärld. Talet om det folkhemska folkhemmet är enligt Götz, vad man skulle kunna kalla för en ”faktoid”, ett sätt att lägga historien till rätta i efterhand.⁶⁸

Svenskarna: Ett folk av lyriska civilingenjörer

Sylvain Briens presenterade sitt pågående avhandlingsarbete och ville ge en nyckel till att bättre förstå Sveriges mångsidiga kultur.⁶⁹ Det finns ett drag i det svenska litterära arvet som är unikt och som förenar två mentaliteter som på andra håll i världen betraktas som motsatta: teknik och humaniora. Som exempel använde Briens både författare med ett tydligt förhållande till tekniken; August Strindberg och Ludvig Nordström, och vetenskapsmän med en tydlig lyrisk begåvning: Carl von Linné och Emanuel Swedenborg, som i grunden var naturvetare. Briens avslutade med en uppmaning till svenska beslutsfattare och politiker att anta utmaningen att bli en kulturell förebild för 2000-talets Europa. Under 1900-talet har Sverige strävat efter en internationellt ledande ställning inom områden som teknik och social välfärd. Nu, menar Briens, bör Sverige anstränga sig för att bli ett föregångsland även på det kulturella området. För att åstadkomma detta är det viktigt att ta vara på den kulturskatt som ligger i just den tvärvetenskapliga kombinationen av tekniskt kunnande och humanistiskt vetande.

⁶⁸ Detta tema har Götz tidigare utvecklat i artikeln "Att lägga historien till rätta: försöket att göra folkhemmet folkhemskt" *Tvärsnitt* 2002(24) s. 28-43. Faktoid = "försanthållna felaktigheter". Se vidare Kylhammar, Martin (2004) *Den tidlöse modernisten* Stockholm: Carlssons

⁶⁹ Briens, Sylvain "Svenskarna, ett folk av lyriska civilingenjörer?" 16.5.2003

3. Sammanfattning

Det är tydligt att de frågor som väcktes under symposiet kräver en fortsättning genom vidare samtal och utredningar. Första steget är dock taget mot ett forum för detta samtal. Tanken bakom symposiet var att diskutera Sveriges roll i Europa utifrån den aktuella situationen med ett perspektiv utifrån. Av de punkter som berörts ovan framgår att det finns en hel del kritik mot Sveriges hållning och agerande i olika frågor. På samma gång har de positiva egenskaperna i den svenska kulturen lyfts fram.

Utifrån de inlägg som berörde Östersjöregionen, tecknas konturen till ett förslag som går ut på en omvärdering av Sveriges roll. Sverige har en viktig funktion i området, som demokratisk inspirationskälla och ekonomisk samarbetspartner men perspektivet bör ändras och de viktiga frågorna bör omformuleras. Den tydliga skiljelinjen mellan öst och väst är både besvärande och inaktuell. Bilden av de länder som vanligtvis samlats under beteckningen 'östrländer' bör nyanseras och dessa länder bör tillmätas betydelse för sin egen skull och inte endast som kandidater till EU-medlemskap.

Sett utifrån har Sveriges förhållande till EU varit dubbelt. Å ena sidan har Sverige misslyckats med att vara drivande bland de skandinaviska länderna – detta har Finland lyckats bättre med. Å andra sidan visade Sveriges tid som ordförandeland att Sverige kan ta initiativ och föra samarbetet framåt. Inför folkomröstningen om EMU stod Sverige inför en viktig uppgift att ta ställning till på vilket sätt man vill delta i den Europeiska Unionen och samtidigt definiera riktlinjer för hur det framtida samarbetet skall se ut.

Sverige och de skandinaviska länderna skulle kunna bli bättre på att uppmärksamma den utländska forskningen och samtidigt sprida den inhemska forskningen utomlands. Bristerna i det intellektuella utbytet över gränserna innebär att de resurser som finns inte utnyttjas tillräckligt. Ett problem i detta sammanhang är bristande språkkunskaper. Därför skulle en viktig åtgärd vara att statliga resurser avsätts för översättning av högklassiga svenska vetenskapliga humanistiska verk till franska, tyska och engelska. Situationen är dock problematisk i den akademiska världen och det råder ingen samstämmighet om hur de språkliga hindren för utbyte skall hanteras. Det engelska språkets genomslag underlättar förvisso spridningen och ökar tillgången till vetenskaplig litteratur. Men det finns kvalitetsrelaterade baksidor och begränsande faktorer med att originalspråken inte prioriteras.

4. Swedish Culture - A view from the outside.

The purpose and background of the symposium is related to the need for a dialogue, among politicians and scholars, about Sweden's role in the world, in Europe and in the EU. The traditional image of Sweden has been challenged both within the country and abroad. The outside world's interest in Sweden, and the importance of Sweden in an international context, used to be characterised by fascination for the modern advancement of Swedish society in areas such as technology, democracy and equality. However, in spite of the many advantages that continue to distinguish Swedish society, Sweden is no longer the given model country of a well-organised and technologically advanced welfare state it once was. Furthermore, Sweden is now a member of the European Community – a fact that has dramatically changed Sweden's role in the European context and worldwide. A discussion is therefore much needed, about what particular elements of Swedish culture are valuable to the international community.

The symposium took place on the 16th –17th of May 2003 in the Swedish *Riksdag* (Parliament building), Stockholm. Lecturers came from six European countries except Sweden: Lithuania, Latvia, Poland, England, France and Germany. Other participants came from European countries as well as Russia and the USA.

The variety of topics and subjects for discussion illustrated well the positive effects of viewing Swedish culture from an outside perspective. In this report, subjects have been treated under three major headlines: *Sweden and Europe*, *The State of Scandinavian Studies*, and *Perspectives on Sweden*.

Sweden and Europe. Lectures and discussions treated Sweden's role in both the Baltic Sea Region and the European Community. Dr. Erika Sausverde shared her view on Sweden from a Lithuanian perspective and evaluated efforts of cooperation between the two countries. Professor Witold Maciejewski discussed the Baltic Sea Region both as a problematic term *per se* and as a geographical area in which important cultural differences exist. Sweden's ambivalent, or perhaps "...sometimes awkward" relationship to the European Community was illuminated by Professor Lee Miles. In his lecture, Professor Miles touched upon different possible scenarios for Sweden's future in the EU with a focus on the impending referendum concerning the Euro. Ph D. Student Raimonda Jonkute presented results from her research about how the dichotomy East/West is being preserved by the use of language in Swedish newspapers.

The State of Scandinavian Studies. One important question in the academic field of Scandinavian Studies is how to improve the conditions for intellectual exchange across national borders. Professor Bernd Henningsen pointed out that foreign research seldom reaches the academic world of the Scandinavian countries and suggested an investigation of the reception of foreign scientific literature in the Nordic countries. Professor Jean-François Battail discussed the relationship between France and Sweden from a historical perspective and stressed the importance of both language skills in the academic world and translation of scientific literature. Ph D Student Dominika Skrzypek posed questions about the development of the Swedish language during the 20th century. Ideals of a democratic language; one that can be read and understood by all, resulted in a simplification of Swedish syntax that creates problems when texts in languages with more complex sentence structure are to be translated into Swedish.

Perspectives on Sweden. Dr. Jesper Svenbro talked from personal experience about what it is like for a Swede to live as an expatriate in France – to leave Sweden and yet remain Swedish. The move from Sweden to France had consequences that Svenbro benefited from creatively, both as a poet and as a scholar.

Dr. Norbert Götz discussed some aspects of Swedish society during the 20th century. The concept of “Folkhemmet” has been the subject of much debate in Sweden and it has recently raised a number of questions concerning, among other things, forced sterilizations of persons from ethnic minority groups. Götz’s view is that the concept itself denotes an inclusive vision of welfare for the Swedish people and that this vision is not related to the ideology behind certain acts of racial prejudice committed by the Swedish government up until the 1970’s.

Dr. Sylvain Briens pinpointed a characteristic of Swedish culture that he believes is especially valuable: the synthesis of two mentalities that is often considered opposite elsewhere in the world: the technical mentality and that of the humanities. In Sweden, these two blend into an interdisciplinary mindset, particularly visible in Swedish literature.

5. Presentation av föredragshållare

Jean-François Battail är professor vid universitetet Sorbonne IV, Paris, och har i en rad essäer, skrifter och böcker studerat Sveriges och Nordens kulturella och vetenskapliga relationer till det övriga Europa. Jean-François Battails forskning har kommit att röra jämförande studier av sociala och kulturella institutioner och frågor om kulturernas roll för det fredliga internationella utbytet.

Sylvain Briens är civilingenjör (Institut National Polytechnique de Grenoble, Frankrike) och doktor i skandinavistik (Université Paris-Sorbonne, Frankrike). Han har skrivit sin doktorsavhandling om tåget och telefonen i den svenska litteraturen. Han jobbar på Ericsson som teknisk försäljare inom mobiltelefoni i Stockholm.

Norbert Götz är forskningsassistent i Nordisk Historia vid Greifswalds universitet. Hans forskningsintresse rör främst internationella relationer, civilsamhället, politiska ideologier och välfärdsstaten. Publikationer bl. a. avhandlingen: *Ungleiche Geschwister: Die Konstruktion von nationalsozialistischer Volksgemeinschaft und schwedischem Volksheim. Die kulturelle Konstruktion von Gemeinschaften im Modernisierungsprozeß 4*. Diss. Baden-Baden: Nomos, 2001.

Bernt Henningsen är sedan år 2002 professor vid Ernst-Moritz-Arndt universitetet i Greifswald, avdelningen för Nordeuropas och östersjöregionens politik och kultur. Han var tidigare professor vid Nordeuropainstitutet vid Humboldtuniversitetet i Berlin. Bernt Henningsen har skrivit en rad studier över nordeuropeisk kultur och politik, t ex *Die Politik des Einzelnen* 1977, *Der Wohlfahrtsstaat Schweden* 1986, utgivare av skriftserierna *Nordeuropäische Studien* sedan 1986, *Die kulturelle Konstruktion von Gemeinschaften*, sedan 1997, *Wahlverwandtschaft* sedan 1999 och Zeitschrift *NORDEUROPA forum* sedan 1991.

Raimonda Jonkute är doktorand vid Skandinaviska institutionen vid Vilnius universitet, Litauen, med forskningsintressena mest inom diskursanalys och översättning. Kommer att publicera ett abstract "Förstasidesrubriker i två morgontidningar: En studie med utgångspunkten i diskussionen om mediernas underhållande karaktär". (Norsk-baltiskt symposium, Oslo, abstracts). För närvarande gästdoktorand vid Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet.

Martin Kylhammar är professor vid Tema Kommunikation, Linköpings universitet. Han har skrivit ett flertal böcker om svensk modernisering och inte minst om den kulturella debatten och gestaltningen av det moderna Sverige. Bland dem kan nämnas *Maskin och idyll: Teknik och pastorala ideal hos Strindberg och Heidenstam* (1985), *Den okände Sten Selander: En borgerlig intellektuell* (1990) och *Frejdiga framstegsmän och visionära världsmedborgare* (1994). "Att utforska det moderna: En idéhistorisk grammatik" (*Tvärsnitt* 2002:1) är också relevant i detta sammanhang.

Witold Maciejewski är professor i språkvetenskap, chef för avdelningen för nordiska språk vid Institutionen för skandinaviska och baltiska studier, Adam Mickiewicz Universitet i Poznan, Polen. Maciejewski har varit polsk lektor vid institutioner för slaviska språk i Uppsala och Stockholm, författare till bl. a. *O przestrzeni w języku* (1996, „Om rum i språk”). *S’wiat języków* (1999, „Språkens värld”) och flera artiklar om svensk kultur i polska tidskrifter, redaktör och medförfattare till *The Baltic Sea Region. Cultures, Politics, Societies*, Uppsala 2002.

Lee Miles är Senior Lecturer, Research Director och Deputy Head of the Department of Politics and International Studies, därtill Deputy Director of the Centre for European Union Studies (CEUS) vid The University of Hull. Lee har skrivit ett flertal arbeten som behandlar olika aspekter av den europeiska integrationen, särskilt om de nordiska staternas roll. Bland de böckerna kan nämnas *The European Union and the Nordic Countries* (edited, 1996), *Sweden and European Integration* (1997) and *Sweden and the European Union Evaluated* (edited, 2000).

Erika Sausverde är doktor i språkvetenskap, docent vid Vilnius universitet. 1991 grundade hon Skandinaviska institutionen, vars prefekt hon är sedan dess. Hon undervisar i svenska, germansk språkvetenskap samt lettiska, och har bland annat skrivit om substratproblem i germanska, baltiska m fl. språk kring Östersjön.

Dominika Skrzypek, MA, är doktorand vid Institutionen för skandinaviska och baltiska språk, Adam Mickiewicz Universitet, Poznan, Polen. Publikationer: “Debatten om svenskan i EU”, kommer att publiceras i *Akta Scandinavica Posnaniensia* 7, våren 2003. Har dessutom deltagit i redigering av publikationen 'The Baltic Sea Region - cultures, politics, societies'. Hon är numera gästdoktorand vid Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.

Jesper Svenbro doktorerade 1976 i Lund på en avhandling om den grekiska poetikens ursprung och har i ett kvartssekel varit bosatt i Frankrike, där han är verksam som antikforskare (directeur de recherche) vid Centre Louis Gernet (Paris). Hans bok *Phrasikleia. Anthropologie de la lecture en Grèce ancienne* (1988) är översatt till engelska, italienska och grekiska; en tysk översättning är under arbete. För en svensk publik är han mest känd som poet och essäist. Svenbro utsågs till ledamot av Svenska Akademien (stol nummer åtta) den 6 oktober 2006, och tog inträde i akademien vid dess högtidssammankomst den 20 december 2006.

Program

Fredag den 16 maj

- 13.15 Professor Martin Kylhammar inleder
- 13³⁰-15 Jean-François Battail (professor Sorbonne, Frankrike): *Svensk-franska relationer: Hinder och möjligheter*
- Witold Maciejewski (professor Adam Mickiewicz universitet i Poznan, Polen): *Svensk kultur i Östersjöregionen: Mellan rivalitet och närmande.*
- 15-15³⁰ Kaffe
- 15³⁰ - 17 Lee Miles (professor Hulls universitet, England): *Sweden and the European Union: Making the best of a sometimes awkward partnership?*
- Erika Sausverde (docent Vilnius universitet, Litauen): *Sverige - blicken från andra sidan Östersjön: Skandinavistik i Litauen.*
- 18.00 Kultur och middag i Stockholm för de särskilt inbjudna. Vård: Svenska institutet

Lördag den 17 maj

- 9-10³⁰ Bernt Henningsen (professor Greifswald, Tyskland): *Vem bryr sig om den utländska forskningen om nordisk kultur?*
- Jesper Svenbro (Directeur de recherche, Frankrike och poet, Sverige): *Att överskrida utan att överge*
- 10³⁰ – 11 Kaffe
- 11 – 12³⁰ *Panelsamtal. Erfarenheter och vägar framåt.* Inleds med fem inlägg, ca 10 minuter vardera.
- Sylvain Briens: *Svenskarna, ett folk av lyriska civilingenjörer?*, Sorbonne och Ericsson.
- Dominika Skrzypek: *Talar du svenska? Om att inte bli förvånad när man möter en skandinavist.* Adam Mickiewicz universitet i Poznan.
- Raimonda Jonkute, *Vi och De och EU-magneten i svensk pressmedia.* Skandinaviska institutionen vid Vilnius universitet.
- Norbert Götz: *Var folkhemmet folkhemskt?* Greifswald.
- Anne Haglund: *EU:s nordiska dimension.* Hull och Växjö
- Moderator: Martin Kylhammar